

A Széltörési erdő születése

Magyarországon a XX. században két esetben okozott halálos baleseteket és rendkívül nagy értékű károkat tornádó. A Budai-hegységben, a Nagy-Kopasz nyugati oldalánál érett korba fejlődött tölgyes-gyertyános-bükkös erdő, a Képesfa helynév, az Anna-laki cser matuzsálem nap nap után emlékeztet az egyik, a jubileuma okán is szóba kerülő félelmetes jelenségre.

Az évente többször előforduló trópusi katasztrófák (a délkelet-ázsiai tájfunok, a közép-amerikai hurrikánok) idején kinek-kinek eszébe juthat a közelebbi vagy távolabbi múltból az ithoni miniatűr, amint a szél örvénylő tölcserént kavarr homokból, porból, utcai szemétből. A visszaemlékezés kapcsán, e sorok írása közben, felötlök a mintegy huszonöt éve tapasztalt, nem túlságosan nagy, mégis meghökkentő, ijesztő porvihar (*tromba*), ami Sós-kúton, az erdészeti csemetekertben okozott kisebb pánikot. Az enyhe áprilisi időben, hevenyészett fóliásátor alatt 6-8 asszony dolgozott, facsemetéket konténereztek (a tavaly tragikus körülmények között elhunyt erdész, csontfaragó művész: *Németh János* erdésztechnikus vezetésével). Az ütemesen forgó gépre figyelve, a csak áttetsző fólia mögött nem láthaták a közeli patak partján kialakult kis örvényt, amely néhány másodperc alatt 5-6 méter magasra és többszörös sebességűre fejlődött. 80-100 méter megtétele után, északi irányba haladva elérte a sátor és egy szemvillanás alatt magával ragadta a fóliát. Ebben az erőlködésben ki is merülhetett, mert néhány tíz méter után, még a csemetekert területén megszabadult a terhétől és kiadta a lelkét.

A mediterrán vidékeken tornádónak nevezett forgószél az erejénél, időtartamánál és ebből következően az okozott pusztításnál fogva is mérhetetlenül felülmúlja a kis trombákat. A tornádó nagy intenzitású, horizontálisan kis kiterjedésű ciklonális örvény, amely zivatarfelhőből képződik. A kialakulásához meleg, nedves légtömegek jelenléte szükséges: függőleges instabilitás és ezzel fellépő heves zivatar-tevékenység, nagy horizontális hőmérsékleti és nedvességi különbségek, és nagy sebességű szél a magasban.

Az egykori magyar meteorológiai jelentés 1924 június első felét „depresszióra” hajló időjárással jellemezte. Ennek megfelelően több vihart, intenzív esőzést jegyeztek fel június közepét megelőzően is. *„Ez a június sokáig emlékezetes marad. A későn érkezett tavasz, amely átmenet nélküli hőséggel köszöntött be, végig rendellenes marad.”* (Friss Újság)

1924. június 14-e* pedig (az idézett korabeli sajtó aznapi számai „mai” jelléssel írnak az eseményekről) szinte katasztrófális pusztításokkal jegyezte be magát Budapest és a környéki települések történetébe.

Friss Újság: *„Ítéletidő Budapesten és szerte az országban”*

„Budaörsön és Kelenföldön is embert ölt a vihar”

„Biatorbágyot elpusztította a ciklon”

„Tíz halott a romok között, 70 sebesült”

Az Újság: *„Budapest környékét katasztrófálisan sújtotta a vihar”*

„Bia és Páty pusztulása”

„Teljesen elpusztította a két községet a vihar - Embereket röpitett a levegőbe a forgószél - Kilenc halott, ötvennél több sebesült”

Magyarság: *„Hajnalban és délután országszerte nagy vihar és jégeső pusztított”*

„Bia községben két halottja van a vihar”

Nemes Csaba, a magyarországi tornádókat elemző, jelzett írásában így foglalja össze a Bia térségében történeteket:

A forgóvihar sebessége 87-103 m/s (320-360 km/h) értékű, a forgótölcser átmérője mintegy 1000 méter, a DNY-ÉK irányú haladási sebessége mintegy 7 m/s lehetett. Biáról Pátyon át Vác felé vette az útját. A rendkívüli erejű szél egy-egy településen és környékén mindössze 5-6 percig pusztított, de így is jelentős anyagi károkat, halálos kimenetelű baleseteket okozott.

Miközben a nagy múltú Népszava említést sem tesz az eseményekről, belefeledkezve a politikai csatározásokba, a Magyar Hírlap 15-én így foglalja össze: *„Tűlzott hírek, haláleset nem történt Bián”. És egy nem tűlzó hír ugyanonnan: „Egy tehevonalat – mozdony+8 kocsi – felfordított az orkán Acsaerdőkút és Galgagutta között”.*

A délután folyamán tehát, a fővárostól délre felerősödő vihar Albertfalva, Kamaerdő és Kelenföld térségében ítéletidővé változott. Kelenföldön *„a főváros egy alkalmazottját, aki éppen az útjavítási munkálatoknál dolgozott, elragadta az ár és belesodorta egy árokba, ahol megfulladt.”* (Friss Újság)

„Budaörs mellett a vasuti vágányon egy teherkocsi kisiklott és hosszabb ideig eltorlaszolta a pályatestet.”

A jég több embert könnyebben megsebesített, de a vihar Budaörsön meg is ölt egy embert. A legnagyobb esőben az ablakon át látták a Budaörsiek, hogy a falun keresztül baladó árokban, amely valóságos folyamra duzzadt, egy embert ragad magával az ár, kezében kaszával. Kisiettek az utcára és felismerték, hogy a szerencsétlen, Budaörs egyik legmódosabb gazdálkodója, Franz Antal, kiről tudták, hogy délután kaszálni ment a Kő-hegyen levő földjére. A vihar elkapta az embert, belesodorta az árokba, ahol megfullt, és holttetését a víz magával ragadta. A sebes árból nem sikerült kimenteni a szerencsétlent. Csak órák múlva találták Franz Antal tetemére a községtől jó távol, messze az árok partjától, a mezőn.

Törökbálint előtt a vicinális vonalát (a bécsi fővonal töltése alatt) 50-60 cm magas víz borította, magát a községet azonban megkímélte a szélvész. Az utasok kénytelenek voltak a több méter magas vasuti töltés meredekét megmászni, hogy Budapestről Törökbálintra, vagy megfordítva, a fővárosba jussanak.”(Az Újság)

„Alig ült el Budapest felett a nagy zivatar, amikor borzalmas hír járta be a várost. Azt bírszertelék, hogy a bécsi gyorsvonatot szerencsétlenség érte Biatorbágnál, és számos sebesülés történt. (...) Ám egy félórás késéssel mégis minden baj nélkül befutott. (...) Ekkor viszont az a hír terjedt el, hogy egy másik vonattal történt a szerencsétlenség, amelynek a sebesültjeit a félbékori érkező bécsi gyorsvonat hozza Budapestre. Ezt a rémhírt az látszott igazolni, hogy a Keleti pályaudvar főnöksége arról értesítette a mentőket, hogy a félbékori gyors egy Biatorbágnál történt szerencsétlenség sérültjeit hozza magával, a magánjelentések szerint mintegy harmincöt sebesültet. (...) A mentők Virostek Győző dr. egészségügyi főtanácsos, igazgató főorvos és Szabó Imre dr. vezetésével, erős készültséggel vonultak a pályaudvarra.

* Nemes Csaba cikke (Természet világa. 127. évf. I. különszám) június 13-át jelöli. A meteorológiai fogalmak magyarázata ugyanott található.

A gyors pontosan beérkezett, csupán egy sebesüllet, Jubász János (vagy József) 43 éves, nyug. vasúti málbázó (vagy borbélymester!), biatorbágyi lakost hozta súlyos belső sérüléssel és több zúzódással. A Rókus-kórházba szállították. (Friss Újság 15-i száma: „Jubász József balálán van.”)

„A vonat utasai elmondták, hogy Biatorbágyon súlyos katasztrófát okozott a délutáni vihar. (...) Az este 10 órakor érkező bécsi gyorsvonathoz ismét kihúzták a mentőket, akik újra nagy készültséggel mentek ki. Ez alkalommal már öt sebesültet kellett kezelés alá venniük és beszállítani a kórházakba.” (Az Újság)

„Burger Ferenc 33 éves kocsirendező (-vezető) súlyos belső sérülésekkel, Hamza András 46 éves vasúti hivataloszolga könnyű lábsérüléssel a dologkórházba került. Tóth Lajos 47 éves vasutast súlyos belső, Kégli (Kétili) Ferenc 46 éves földművest (kőművest) és Varga József 37 éves földművest (barisnya-kötőt ?!) könnyebb sérülésekkel a Zita-kórházba vitték a mentők.” (Az egyes lapok más és más néven és foglalkozással jelöltek azonos szereplőket. Az előzetes hírek valószínűsége az, hogy a tornádó a biai vasútállomáson két lakóvagont – szerencsére lakók nélkül - felborított, továbbá beomlott az állomás raktárpületének tetőzete, több sérülést okozva. – a szerző.)

„Törökbálinton túl lebetetlen előrehatolni. Az országutat sokhelyütt mély víz teszi járhatatlanná, valóságos tengerszemek képződtek.” (Az Újság)

„Kubinyi Béla állomásfőnök (Biatorbágy) a vihar első pillanataiban átlátta, hogy az orkán a pályatestre fatörzseket és egyéb akadályokat sodorhat, és éppen ezért a Budapest-Bicske helyi vonatot a nyílt pályán, az orkántól kevésbé veszélyeztetett helyen, a párizsi expresszt pedig a budaörsi állomáson állította meg.”

De hogyan is tört ki a félelmetes tornádó Bián?

„Az egyik gazdaember, aki tegnap délután kint dolgozott a földjén, így mondta el nekünk a vihar keletkezését. - Napnyugat felől terbes felbők jöttek. A másik oldalon, délfelől pedig olyan színtű felbő, mint a nedves szalma füstje. Bián túl összetalálkozott a két felbő, egymásba torlódott és a füstszíntű visszanyomta a feketét felénk. Láttam és éreztem, hogy ebből nagy baj lesz. Szedtem a szerszámot és hazafelé szaladtam. Pár lépés után visszafelé néztem és láttam, hogy a felbő sebesen jön vissza és folyton-folyvást közelebb ereszkedik az égről a földre (...) Hátrább a begyek felé nagy csodát

láttam (...) Olyan volt az, mint egy hatalmas égőgérő tölcser. Tíz-tizenöt ilyen furcsaság jött egyre közelebb (...) néhány minúta múlva nagy recsegés-ropogás volt az egész fahu (...) Jés láttam, hogy az istálló tetőjét felkapja a szél és nagy erővel odavágja a szérűbe.” (Az Újság)

Az oltalmat keresők közül szedte első áldozatát a tornádó. „Hest Anna (Hesz Irma?) tizenbétéves (16 éves?) leány a kertben dolgozott (...) a kocsiszínbe menekült. A kocsiszín teteje azonban beomlott, s a leány kénytelen volt innen kiszaladni. Alig hogy a ház elé ért, lezúbant a kémény, amelyet a vihar ledöntött. A szerencsétlen leányt a rézuzbanó téglák agyonütötték.” (Magyarország)

Halálosan megsebesült még a saját háza romjai alatt Tóth László útbiztos, akinél további menekülők kerestek menedéket. A pusztítás közülük további hat súlyos sérültet szedett. „Bia község 450 házából négyszázat elpusztított a vihar, amely legjobban a földhözragadt szegény emberek hajlékát dúlta fel. A tópart, ahol a község legszegényebb lakossága él, olyan, mint a barctéri falvak voltak egy-egy ütközet után. (...) A Fő utca, ahol a református templom áll, teljesen elpusztult, és a Plébánia utcának is ügyszólván csak a helye van meg. (...) A magas templom most torony nélkül, minden ékesség nélkül áll (...) a torony ott fekszik a szomszédos iskola udvarán, s részben az iskola tetőjén.”

„A Sándor grófok kastélya is megrongálódott. (...) Nagyrésze rombadőlt és csaknem az egész tetőjét lesodorta a szél.”

„Biától öt kilométernyire fekszik Páty. Járatlan, rossz út visz oda (...) minden pillanataiban attól kell tartani, hogy kifordulunk a székérből. (...) A tegnapi százhatszáz szénaboglyából mára már egy sem maradt a helyén. (...) Az egyik fordulónál (...) a pátyi téglagyár fekszik itt romokban, sokszázmilliót érő téglakészlete össze-vissza zúzva porlad. (...) Kovács Gergely napszámos a szárútóban lelte balálát, a rázuzbanó gerendáktól. (...) A református templom tetőzete, tornya, ablakai szinte teljesen tönkrementek, a torony elmozdult. Kálmán János tiszteletes körbemutat a toronyból. Leírhatatlan és elképzelhetetlen mindaz, ami a szem elé tárul. Mintha hatalmas gránátok pergőitüze, vagy földrengés pusztított volna Pátyon!”

„Páty község második halottja Szabó Istvánné, akit a saját háza temetett mag alá.”

„Bia és Páty község, de főként az utóbbi, a székesfőváros nagy gyümöl-

csőskertje volt. A legfinomabb fajgyümölcs termett itt. (...) Egy ideig nemigen fog gyümölcsöt látni innen Magyarországon. (...) A gyümölcsfák koronái a földet csokolják és gyökerük az ég felé tekint. (...) Milliárdos értékek pusztultak itt el alig tíz perc alatt...” (Az Újság)

A dühöngő óriás kis kitérőkkel tetézte tovább a bajt (Mórott Stumpf János a családjával együtt veszett oda a fékevesztett áradatban). A pátyi gyümölcsöstől felkapaszkodott a Nagy-Kopasz felé és a Páty-Telki-Nagykovácsi határnál újabb erőt gyűjtve bánt el több tíz hektár lomboserdővel.

Mindezek, sokak számára ismeretlen történetek. A mai Széltörési erdők idős fáinak legbelső égvgyűrűiben ott szállásodnak még az akkori rostok. Az erdészgenerációk munkáját dicsérő, öregedő erdő fáinak tekintélyes, tiszteletet parancsoló alakja emlékeztet a természeti erő végtelenségére, az emberi törekvések és a természet, egymásra utaltságára.

1924-ben a fővároson keresztültörő vihar lényegesen kevesebb ellenálló, idős, terebélyes koronájú, a szél sebességét valamelyest fékezni képes fából épülő erdővel találkozott, mint találkozhatott például 10-15 évvel ezelőtt. Az Albertfalva felől a budaörsi katlanon át a törökbálinti-biai Hosszúrét irányába törő orkánt a budaörsi Kő-hegyen ugyanúgy nem fékezhetett számottevő fás növény-társulás, mint a hosszúrét erdőknél, ahol akkoriban még elég fiatal volt a lomboserdő. Ugyancsak érdekes megfigyelni, amit egy k.u.k. felségjelű, a 10-es évek elején készített térképen jól láthatunk: a mai Érdliget helyén zárt erdő állt, ámde az első világháború utáni térképen ugyanott már lakott települést jelöl az újabb térkép. Nem állhat túl messze a valóságtól a feltételezés, hogy az erdőt a tüzelőanyag iránt kialakult rendkívüli kereslet tüntette el. De miért is időzünk ennyit az idős fák alkotta társulásoknál? Végigolvasva az idézett újságok riportjait, az semmiképpen nem merül fel, hogy az ilyen jellegű időjárás katasztrófák kialakulásába számottevően képes beavatkozni az ember. A pusztítások pontos helyének meghatározása is nagy hibahatárok között képzelhető el. Ugyanakkor, mérsékelhető-e adott helyen a tornádó okozta kár, védhető-e az ember? Nézzük csak: a Biatorbágyra 80 éve tört veszedelem lendületét képtelen volt csökkenteni a megszállhatatlan lakóházi tető, a szélvihar a településen túljutva, széles sávban érte el Pátyot. Ott szintén tetőről-tetőre zúdult és pillanatok alatt romhalmazzá hagyott maga mögött.

És itt is, ott is szerencsétlen áldozatokat. Az energiája még mindig nem csökkent, amikor a község büszkeségéhez, a gyümölcsöshöz érkezett. Rengeteg életerős, termő fát gyökerestől kifordítva, a Nagy-Kopasz és a Telki hegy közötti nyeregbe fordult, talán kicsit kibillenve az egyensúlyából, a fej és a talp harmóniája meg-ingott. A fiatal cseres erdőn persze könnyen átgázolt, hogy eljusson a jó kötésű cseres-tölgyeshez, majd a bükkös-gyertyános-tölgyeshez. Az öldöklő birkózás néhány perc után földre vitte a lomha mozgású erdőt, de kiadta az erejét a szeleburdi titán is. A bevezetőben bemutatott vének a küzdelem tanúi. Meglehet, hogy hasonló esetben, a kiterjedt területen álló idős erdők, gyümölcsösök, újra képesek lennének fékezni az erejét a pusztító szélviharnak. Legalábbis mérsékelni a kárt, mint ahogyan 1924-ben, amikor a tornádó további, mintegy 50 kilométeres útja nem lett szalagcím az újságokban.

És még egy gondolat: a Buda-környéki erdők jelentős hányada – ilyen az örököl, az életkorok szerinti összetételük – napjainkban éri el az ún. vágásérettséget, a módszeres erdőgazdálkodás nevezetes fordulópontját. Az állami érdekű gazdálkodás ilyenkor a megtermelt faanyag kinyerését és a jövő erdejének megteremtését várja el a szakembertől. Azaz, 10-20-30 éven keresztül, adott területen csökkenhet az idős erdők aránya. A határozott időjárási tényezőknek kitett erdőterületek használata közben, az alkalmazott módszer megválasztásánál mégis jó, ha eszünkbe jut 1924 júniusa.

Az egykori veszedelem áldozataira kegyelettel, a pusztítás után az újjáépítésben, az új erdők életre segítésében munkálkodó elődökre tisztelettel emlékeznek a mai polgárok és a településeken boldogulásukat keresők egyaránt.

Apatóczy István
erdész

A vízáramlás gyorsasága álló fáknak

Lengyel vizsgálatok szerint az álló fák vízáramlásának gyorsaságára következtetni lehet a fák hővesztéséből, amit különböző famagasságban végzett hőmérséklet-mérésekkel lehet megállapítani. A kapott adatok jó összefüggésben voltak a különböző meteorológiai tényezőkkel, léghőmérséklettel, szélességgel, sugárzással, relatív légnedvességgel. A mérési eredmények szerint a 45 éves erdeifenyves alászorult egyedeiben 20-60%-kal kisebb volt a vízáramlás, mint a kiemelkedő törzsekben. A vizsgálatokat egyelőre csak összehasonlításra tartják alkalmasnak, abszolút vízfelvétel mérésére nem.

Ref.: **Dr. Szodfridt István**

Divald Adolf sírköve

Divald Adolf sírja a pozsonyi Szent András temetőben már nem található meg. A temetőt pár évvel ezelőtt Parktemetővé nyilvánították és ennek következtében „átalakításokat” hajtottak végre. Így pl. a temető északi fala előtt fekvő sírhelyekről (ahol D.A. sírhelye is volt) a sírköveket eltávolították. Ezután a sírhelyekre állítólag betonlapokat helyeztek, majd az így szabaddá tett területet gyepesítették. A sírhelyekről eltávolított sírköveket (ha épségben maradtak) pedig felszerelték a temető falára. Így D.A. sírköve is a temető északi falára lett felszerelve.

Leipold Árpád

Várjuk céges és egyéni jelentkezését az alábbi utakra:

indulási időpontok

- október 6. (4 éj/5 nap, autóbusszal)
- október 15. (6 éj/7nap, repülővel)
- október 25., november 8. (6 éj/7nap, autóbusszal)
- szeptember 20., október 11., november 8.(8 éj/9 nap, repülővel)
- egész évben folyamatosan (7 éj/8 nap, repülővel)
- december 1.(3 éj, 4 nap autóbusszal)

utazás helye

- Dalmáciai körút
- Portugál körút
- Róma-Nápoly-Pompei
- Dél-Afrikai Köztársaság körutazás
- Tunéziai, jordániai, egyiptomi üdülések
- Advent Münchenben és Nürnbergben

Irányár

- 78 000,- Ft-tól
- 210 000,- Ft-tól
- 84 000,- Ft-tól
- 480 000,- Ft-tól
- 49 000,-Ft-tól
- 67 800,- Ft-tól

SAKMAI UTAK

- november 18-21. (3 éj/4 nap, repülővel)
  - október 20-26. (6 éj/7nap, autóbusszal)
Istambul	Faipari Kiállítás	128 000,- Ft-tól
Erdély	Erdész szakmai út	66 600,- Ft

ERFA-TOURS 1027 Budapest, Fő u. 68. Tel./fax:1-201-2453 e-mail: erfatour@qwertynet.hu